İBRETLE OKUNACAK BİR TENKİD ÖRNEĞİ

Bay Besim Atalay, dergimizde çıkan iki yazıdaki bazı kelimelerin yanlış olduğuna işaret ederek *Türk Dili* dergisinde yayımlanması isteğiyle iki yazı göndermişti. Biz de bu yazıları dergimizin temmuz sayısına koymuş, gereken cevapları da vermiştik. Bay Besim Atalay'dan bu cevabımızı karşılıyan bir mektupla bir yazı daha aldık. Mektup sahibi, bu yazısının da dergide yayımlanmasını istiyor. Bu isteğe uyarak, mektupla yazıyı, imlâsına ve ifadesine dokunmadan, olduğu gibi dergimize alıyoruz. Ancak, buna cevap verecek değiliz. Kelimeler hakkındaki düşüncemizi ilk cevabımızda verdik. İstiyenler, dergimizin 58. sayısında bu cevapları görecekler ve tenkid sahibinin itirazları ile karşılaştırmak imkânını bulacaklardır. Bay Atalay'ın mektubiyle yazısındaki konu dışı sözleri ise okuyucularımızın takdirine bırakıyoruz. Meselenin aslına cevap veremiyenlerin, dikkati başka tarafa çekmek için başvurdukları bu modası geçmiş taktiği, okurlarımız görecekler ve yazı ile yazarı hakkındaki yargılarını kolayca vereceklerdir.

Bay Besim Atalay mektubunun sonunda: "Beni dâvaya muhalif çevrelere başvurmağa mecbur etmeyiniz" diye bir de tehditte bulunuyor. Acaba "dâvaya muhalif çevreler" ile neyi kastediyor? Yapmak istediği nedir? Bunları bilemeyiz. Yalnız şurasını iyi biliriz ki, dil dâvası bir iman işidir. İmanı bulunanların dâvaya muhalif olanlarla birleşmesine imkân görmüyoruz. Muhalif çevrelere başvurmak sözü edildiğine göre, o imandan şüphe etmek gerekir.

İşte mektup ve tenkid :

14.10.956

Sayın Bay,

1 Temmuz 1956 da çıkmış olan "Türk Dili" dergisindeki yazımızı Ankara'ya geldikten sonra okudum. Vermiş olduğunuz cevabın yeter bir cevap olmadığını belirtmek için bir yazı yazdım. Gelecek dergide yayınlanmasını rica ederim.

Ömer Asım'ın yazısına da cevap vereceğim. İşimin çokluğu bu cevabımı geciktirebilir. Fakat herhalde cevapsız kalmıyacaktır.

Dil devrimini benimsememiş olanlar eline itiraz vesilesi vermemek düşüncesiyle yazılarımın "Türk Dili" dergisinde yayınlanmasını istiyorum.

Derginin 61. sayısında "Türk Dili Dergisinin Amacı" başlıklı yazımızda, dergide dile ait meselelerin tartışılacağını bildiriyorsunuz. İşte ben tartışma kapısını açıyorum.

Ömer Asım'a vereceğim cevaptan başka, sizin "Divan Edebiyatı" adlı eserinizdeki yanlış çevirmelerinizden ve "mahrum" kelimesini yanlış olarak kullanmanızdan bahsedeceğim.

Göndermiş olduğunuz iki kitabı aldım. Teşekkür ederim. "Nehcülferâdis" hakkında şimdilik bir şey demiyeceğim. Fakat şu sözlük kolunun yeni çıkardığı kitapcağız hem faydasız, hem de lüzumsuzdur. Bu kolun her çıkardığı kitapta olduğu gibi, bunda da bir sürü yanlışlıklar vardır. İş yapmış görünmek için

yapılmış bir şey. Bu kitap "Müterâtifler" lügâtı değildir. Ya nedir? Bunu hazırlayanlar rapor aldılar mı? Fetfa aldılar mı?

Kurum eser neşredecekse, birçok metinler duruyor. Bir yığın terceme eserleri duruyor. Böyle lüzumsuz şeylerle, ya da yayınlanmış olan ikinci, üçüncü derecedeki nesnelerle uğraşılıyor. Hukuk öğrencilerinden birisi Kurumdan "Divan-ı Lügat" satınalmak istemiş. "Yok" cevabı verilmiş. Niçin bu kitabın yeni bir basımını yaptırmıyorsunuz? Yalnız bu kitaptaki kelimeleri eski harlerle yayınlamak niye yarar. Bu kitabın asri lûgat biçiminde bir basımı lâzımdır. Size teklif etmiş olduğum önemli metinleri reddettiniz,rapor uydurdunuz.

Ben millî ve ilmî meseleleri herşeyin üstünde tutarım. Onbeş yıldan beri bu eserlere benzer kaç eser verdiniz.

Sözlük basılmadan önce yapacağım yardım işini kabul etmediniz. Sözlük bu yüzden yanlış ve gülünç oldu. Kimse beyenmedi. Bu yetmiyormuş gibi yeniden lûgat yazması işini yine bu kola verdiniz. Artık yeter.

Tekrar size başvuruyorum. Beni dâvaya muhalif çevrelere başvurmaya mecbur etmeyiniz. Bu beni çok üzecektir. Fakat Kurumun durumu beni buna doğru sürükleyecek sanırım. Sebep olan daha zâlim değil midir? Saygılarımla bayım.

BESİM ATALAY

HAKİKAT SAKLANAMAZ

"Türk Dili" degisinin 44. sayısında, Türk Dil Kurumu Genel Yazmanı Sayın Agâh Sırrı Levent'in çıkmış olan bir yazısında birkaç kelimeye dokunmuştum. Sayın Agâh Sırrı buna cevap veriyor. Hakikatin açıklanması için sıra ile benim itirazlarımı, onun cevaplarını yazıyorum.

I

"Türk Dili dergisinin 44. sayısında Dil Kurumu yazmanı Sayın Agâh Sırrı Levent'in bir yazısı var. Bu yazıda haber anlamına alınmış bir (sağlık) kelimesi var. Hernekadar İstanbulda kadın ağzında haber anlamına böyle bir kelime bulunuyorsada, bu kelime (sağlık) kelimesinin bozuntusudur. (Sağlık) kelimesi Doğu Anadolu'da, Maraş taraflarında kullanılır" demiştim.

Agâh Sırrı Levent cevap verirken benim bu yazımda ne demek istenildiğini anlıyamamış. O, burada görünüşe göre haklıdır. Çünkü benim o yazımdaki son iki (sağlık) kelimesi (salık) olacaktı. Ben söylemiştim, daktilo yazmıştı. Yazıldıktan sonra bir kere okumamak bu yanlışlığa sebep olmuştur. Bundan "33" yıl önce Maarif Vekâleti tarafından basılmış olan (Maraş Tarih ve Coğrafyası) adlı eserimde (salık) kelimesinin haber anlamına geldiğini yazmıştım.

Sayın Agâh Sırrı burada bir de kural uyduruyor ve "haber anlamına gelen bu kelimenin aslı salıktır. Yalnız İstanbulda değil, birçok bölgelerde de bu kelimenin ilk hecesi uzatılarak söylenir. Türkçe kelimelerde uzatma işareti konulamıyacağı için (sağlık) şeklinde yazılmıştır"!!.

Bu zat acaba hanki bölgelerde dil incelemesi yapmıştır? Hanki bölgelerde salık, sağlık şeklinde kullanılır, tanık isterim, "Türkçe kelimelere uzatma işareti konulamıyacağını" yazıyor. Ya şu on yılda çıkan, Yüz Elli Bin Liradan fazla paraya malolan yanlışlar yükü (Sözlük) teki "cilâsin" kelimesine ne diyelim. Niçinbu kelimeye uzatma işareti konulmuştur.

— 2 —

Ben Sayın Agâh Sırrı'nın o yazısındaki "bazı cümlede" sözüne dokunmuş, bunun bazı cümlelerde de denilmesi gerektiğini yazmıştım. Bu zat verdiği cevapta yine bir kural uydurarak, bu kullanışın doğru olduğunu belirtmeye çalışıyor. Ve "bazı kelimesi tekillerin başına da getirilirdi. Ahmet bazı gün gelir bazı gün gelmez" diye misâl veriyor.

Büyük dilcimiz rahmetli Şemseddin Sâmi "bazı" kelimesi için şöyle diyor: "birtakım, birkaç, bazı adamlar bu fikirde bulunur, bazı eşya alacağım, bazımız burada kalalım, bazımız gidelim. Ekseriya çoğula muzaf olup zuum olunduğu gibi" bazı şey, bazı hakîm" denilmez. Bununla beraber, bazı kere, bazı defa, bazı gece, bazı sene gibi zamana delâlet eden tabirlerde tekile izafeti caizdir. Bu kelimeyi dilimizde "bazı şairler" şeklinde kullanırız.

Dil bahislerinde çok titiz ve bilgili olan rahmetli Muallim Naci "baaz" kelimesine verdiği örneklerde bazı eşya, bazı eşhas demiş ve bu kelimenin dilimizde kullanılışının tetkike muhtaç olduğunu söylemiştir.

Artık bu tanıklar karşısında akan sular durur sanırım.

Arapçanın en büyük dilcilerinden olan (Ebül Bekâ) bazı kelimesi için (taife) diyor ki, Türkçede bunun karşılığı "takım"dır. Takım kelimesi gıremerde tekil ise de anlamca çoğuldur. Çok önemli Türkçe bir Sözlük kitabı yazmış olan (M. Beha) da bu kelime için "birkaç, birkısım, birtakım" dedikten sonra "bazı adamlar" diye bir de örnek veriyor.

Agâh Sırrı o yazısında "bazı cümlede" demekle birtek cümleyi mi murat ediyor? Şüphesis, hayır. Birtek cümle için (bazı) denilmez, şaz denir.

"Yoksun" kelimesine de itiraz etmiştim. "Bu kelime, mahrum kelimesinin karşılığıdır" diyor.

Bu karşılık nereden gelmiştir? Hanki kaynakta vardır? Hiç şüphe yokki bu da birçok kelimeler gibi Sözlük kolunun tezgâhında yapılmıştır. Türkçe Sözlüğe de alınmış bulunuyor.

Böyle yanlış uydurulmuş bir kelime ile, halka kadar enmiş olan mahrum kelimesi atılabilir mi?

Dil Kurumu yapacaksa hergün birçok eşya ile, makinelerle, türlü yollarla girmekte olan terimlere karşılık bulsun. Rahmetli (Kâmi) öldükten sonra terim işleri yüzü üstü kaldı. Bu kolun kolbaşısı olan zat ne yapıyor? Ha! Kuran terceme ediyor, abone yazıyor.

Eşittiğime göre bir zata teknik terimler için fiş başına Yüz Elli Kuruş kabul etmişler. Fazla değil mi?

Her ne ise bahsimize gelelim. Mahrum kelimesinin karşılığı düşünüldüğü zaman herhalde "yok" kelimesine baş vurulamaz. Çünkü bu kelime genel bir yokluk bildirir. Yoksul kelimesi de bu anlama pekitme ve obartma bildirir. Halbuki "mahrum" kelimesinin anlamında genel yokluk mefhumu yoktur. Bir adam bazı şeylerden mahrum olur da fakir olmaz. Zengin de birtakım hususlarda mahrumluk çekebilir. Mahrumla fakir arasında çok büyük farklar vardır.

Bu önemli hususlardan başka bir de ekin ödevi meselesi vardır. Herhanki bir köke, rast gele bir ek getirerek yeni bir kelime yaratılamaz. Herşeyden önce Türkçeyi iyi bilmeli, ekin köke yüklettiği yeni anlamı kavramalıdır. (sun) ekine bakıyoruz, batı Türkçesinde bu ekle yapılmış bir kelime bulamıyoruz. Doğu Türkçesinde, Çağataycada (sun)lu birkaç kelime var. Bu kelimelerde de pekitme anlamı görüyoruz. Şu halde yoksun kelimesinin yoksul kelimesi gibi bir anlam taşıması gerekmez mi? İş böyle olunca yoksulla yoksunun bir farkı kalır mı? Sun ve sul eklerinin birbirine yakınlığı ayrı bir karışıklık doğurmaz mı?

"Besim Atalay'ın bu kelimeyi bilmesi gerektir. Altında kendisinin de imzası bulunan Cep Kılavuzunda bu kelime mahrum karşılığı olarak gösterilmektedir" deniyor. Evet vardır. Fakat bu imza mahut Türkçe Sözlükteki bazı profesörlerin ve bazı yazarların imzaları gibi birşeydir. Ben bu çeşit uydurmalara o vakitlerde dahi itiraz etmiştim. Dinletemedim. Dosyalarım duruyor.

Bay Agâh Sırrı'ya soruyorum. Sözlükte imzaları bulunan zatlar, Sözlükteki kötü yanlışlıkları ve bilgisizce olan uydurmaları kabul ediyorlar mı? Ben, her taraftan yapılan itirazları eşitiyorum. Yalnız eşitmiyen Sözlük Koludur.

"Türk Dilinde Ekler Kökler" adındaki kitabımda ben, (sun) ekinden bahsetmişim. Evet bahsettim. Ekler ve kökler hakkında çıkan tek kitaptır. Ben bu kitapla öğünebilirim. Eşittiğime göre arasıra bu kitaba baş vuruluyormuş. Ben eklerden bahs ederken, eklerin hoyratça kullanılmasını yazmış değilim. Ekler ve Kökler kitabımdan sonra ayrıca, eklerin köklere negibi şartlarla gelebileceğini, köklere negibi yeni anlamlar yükleteceğini gösteren bir eser hazırlamaya başlamıştım. Ayrıldıktan sonra bu iş de kaldı.

Bugün gazetelerde acıyarak okuyorum. Kırkından sonra dilci olanlardan birisi kendi başına Türkçe köklerden kelimeler uyduruyor. (Yalın) kelimesini (basit) anlamına alıyor. (İtiraf) karşılığına (bilinmek) diyor.

Türkçe kelimelerin kökleri iyice bilinmeden kelime yapılır mı? Ben bu işe de başlamıştım. Bunu da Kurum baltaladı. Zararı yok bir gün gelecek, hakikat anlaşılacaktır. Ben, bu yoldaki çalışmalarımdan yaşadıkça vazgeçemem.

Mısra: "Hakkı tenvir ukul için haktır".

BESİM ATALAY